

مسئله اصلی نوشتار حاضر شناسایی ارزش‌ها، نگرش‌ها و کنش‌های نسل جوان دانشجو در شیوه‌های همسرگزینی و روابط پیش از ازدواج و واکاوی میزان همسویی ارزش‌ها، نگرش‌ها و کنش‌های مذکور با نسل پیشین است. روش تحقیق کمی و پیمایشی است که باتوجه به عمق و حساسیت موضوع مطالعه، مطالعات اکتشافی و مصاحبه‌های کیفی عمیق، پیش‌زمینه طرح‌ریزی و اجرای پیمایش قرار گرفته است. جامعه آماری پژوهش دانشجویان دانشگاه‌های استان خراسان رضوی‌اند که با استفاده از شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای تعداد ۱۴۰۰ نفر به‌عنوان حجم نمونه در نظر گرفته شده‌اند. یافته‌های مطالعه حاضر مؤید تفاوت‌های بین‌نسلی و درون‌نسلی در مورد ارزش‌های همسرگزینی و رابطه با جنس مخالف است. دانشجویان به‌طور مشهودی تمایل دارند، همسرشان را خودشان انتخاب کنند. نزدیک به یک‌سوم نسل جوان دوستی دو جنس مخالف را نمی‌پذیرند که این نسبت در نسل قبل حدوداً دو برابر (۵۷/۳ درصد خانواده‌های آنان) است. نیمی از جوانان با شرایط خاص و بقیه به‌راحتی این روابط را می‌پذیرند که بررسی‌های عمیق‌تر نشان داد این نسبت‌ها هم مؤید تفاوت‌های بین‌نسلی و هم درون‌نسلی در مورد این موضوع است. نتایج در خصوص نوع رابطه با جنس مخالف حاکی از شکاف و قطبی‌شدن ارزشی در نسل جوان دانشجو است. همچنین تفاوت معنی‌دار بین‌نسلی نیز در این مورد وجود دارد. ۴۰ درصد از جوانان دانشجو، علاوه بر نگرش مثبت به دوستی با جنس مخالف، این دوستی را در عمل تجربه کرده‌اند.

■ واژگان کلیدی:

ارزش، نگرش، کنش، روابط قبل از ازدواج، همسرگزینی

ارزش‌ها، نگرش‌ها و الگوهای کنش جوانان در خصوص همسرگزینی و روابط پیش از ازدواج

مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه‌های استان خراسان رضوی

فائزه اعظم‌کاری

پژوهشگر گروه علوم اجتماعی جهاد دانشگاهی مشهد
fzh.azmkr@gmail.com

فاطمه رضامنش

پژوهشگر گروه علوم اجتماعی جهاد دانشگاهی مشهد
n_razamanesh@yahoo.com

مژگان عظیمی‌هاشمی

استادیار پژوهش گروه علوم اجتماعی جهاد دانشگاهی مشهد
mozhgan.azimi@yahoo.com

معصومه بیگناه

پژوهشگر گروه علوم اجتماعی جهاد دانشگاهی مشهد
masoomehbigonah@yahoo.com

بیان مسئله

خانواده همواره پایدارترین و مؤثرترین وسیله حفظ ویژگی‌های مشخص فرهنگی و وسیله انتقال این ویژگی‌ها به نسل‌های بعد بوده است. در طول دو سده اخیر خانواده ایرانی در جریان نوسازی فرهنگی و اجتماعی و سیاسی کشور، تغییرات اساسی یافته است. هر نوع تغییری در جامعه و نظام اجتماعی ایرانی یا به‌واسطه خانواده محقق می‌شود و یا اینکه جهت‌گیری آن معطوف به خانواده بوده است. (آزاد ارمکی، ۱۳۸۶) به تبع اهمیت نهاد خانواده، ازدواج به‌عنوان پایه‌گذار تشکیل این نهاد، اهمیتی مشابه دارد. سلامت خانواده در وهله اول در گرو سلامت ازدواج، نگرش‌ها و الگوهای حاکم بر نحوه تصمیم‌گیری در مورد آن و عوامل دیگری از این دست می‌باشد. ازدواج پدیده‌ای است که از یک‌سو به نیازهای طبیعی وابسته است اما از سویی دیگر دست‌خوش هنجارهای جامعه، نگرش‌ها و ارزش‌های حاکم بر آن می‌باشد.

۱۸۰

در فرایند مدرنیزاسیون، که موجب تجدید ساختار جوامع از طریق صنعتی‌شدن، شهرنشینی، افزایش آموزش، گسترش رسانه‌های گروهی و... می‌گردد، افراد به‌سمت مادی‌گرایی و انزوای طلبی پیش می‌روند. هم‌زمان با این تحولات، نوعی انطباق‌پذیری در الگوهای حاکم بر ازدواج و خانواده با شرایط جدید صورت می‌گیرد. (ویکس^۱، ۲۰۰۲) نظریات گود و اینگلهارت^۲ نیز مؤید این واقعیت است که در نهایت ارزش‌هایی مانند هسته‌ای شدن خانواده و آزادی در انتخاب همسر جایگزین ارزش‌های سنتی تشکیل خانواده و موجب تغییر در شیوه‌های همسرگزینی، تغییرات روابط دو جنس در قبل و بعد از ازدواج و... خواهد شد. یکی از پیامدهای مهم احتمالی که این تغییرات به‌دنبال داشته است، افزایش میزان طلاق در کشور است. آمارها حکایت از افزایش نرخ طلاق در استان‌های مختلف کشور دارد. به‌طور اخص استان خراسان رضوی، از این امر مستثنی نبوده به‌طوری‌که با ۶ هزار و ۶۸۵ طلاق بعد از استان تهران بیشترین میزان طلاق را بین استان‌های کل کشور داراست. (پایگاه اطلاعاتی ثبت احوال کشور، ۱۳۹۰)

مسئله آنچه شکل‌دهنده پایه‌های نظام رفتاری افراد و یا به‌تعبیری تعیین‌کننده حدود رفتار و افعال فرد است، همان ارزش‌هاست. ارزش‌ها و نیز نگرش‌ها در شکل‌گیری کنش‌های فردی و اجتماعی اهمیت فزاینده‌ای داشته و در نتیجه تغییرات ایجادشده در

1. Vix

2. Good & Inglehart

زمینه نرخ طلاق، افزایش ارتباطات خارج از چارچوب خانواده و... را می‌توان با بررسی ارزش‌ها و نگرش‌های نسل جدید به مسئله ازدواج و خانواده تبیین کرد. تا آنجا که از این طریق می‌توان تفاوت‌های احتمالی میان ارزش، نگرش و رفتار را که می‌تواند ناشی از فشار هنجارهای حاکم بر اکثریت افراد جامعه، انتظارات نقش سنتی یا علل دیگر باشد، نشان داد. باتوجه به اینکه دانشجویان بهترین نماد نسل جوان امروز هستند، بررسی ارزش‌ها، نگرش‌ها و کنش‌های آنان در قبال ازدواج، خانواده و مقایسه آن با نسل قبل نشان‌دهنده وضعیت و سیر تغییرات احتمالی ارزشی و نگرشی نسبت به ازدواج و خانواده می‌باشد. مداخله در یک مسئله اجتماعی و برنامه‌ریزی برای هدایت آن در جهت مطلوب و صحیح، باید مبتنی بر شناخت همه‌جانبه آن در جامعه و قدرت پیش‌بینی آن از طریق شناخت روند تغییرات آن به‌خصوص در سطح ارزش‌ها و نگرش‌ها که نظام‌های با دوام‌تری به‌شمار می‌آیند، باشد.

مسئله اصلی نوشتار حاضر شناسایی ارزش‌ها، نگرش‌ها و کنش‌های نسل جوان دانشجوی در رابطه با شیوه‌های همسرگزینی و روابط پیش از ازدواج است. همچنین نگارندگان مترصد واکاوی میزان همسویی ارزش‌ها، نگرش‌ها و کنش‌های مذکور با نسل پیشین و تعیین تأثیر متغیرهای زمینه‌ای (ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و تجارب خانوادگی) بر آن می‌باشند.

پرسش اصلی که در این نوشتار به آن پاسخ داده خواهد شد به‌قرار زیر است:

آیا تفاوت معناداری بین نگرش‌های درون نسلی و بین نسلی در خصوص شیوه‌های همسرگزینی و روابط پیش از ازدواج وجود دارد؟

پرسش‌های فرعی:

۱. شیوه همسرگزینی مطلوب از نظر دانشجویان چه شیوه‌ای است؟
  - ۱.۱. آیا دانشجویان رابطه با جنس مخالف را به‌قصد ازدواج یا بدون قصد ازدواج می‌پذیرند؟
  - ۱.۲. شدت رابطه مورد پذیرش بین دو جنس از نظر دانشجویان چقدر است؟
۲. شیوه همسرگزینی مطلوب از نظر خانواده دانشجویان چه شیوه‌ای است؟
  - ۲.۱. آیا خانواده دانشجویان رابطه با جنس مخالف را به‌قصد ازدواج یا بدون قصد ازدواج می‌پذیرند؟
  - ۲.۲. شدت رابطه مورد پذیرش بین دو جنس از نظر آنان چقدر است؟

۳. شیوه همسرگزینی مطلوب از نظر دوستان دانشجویان چه شیوه‌ای است؟
 ۳.۱. آیا دوستان دانشجویان رابطه با جنس مخالف را به قصد ازدواج یا بدون قصد ازدواج می‌پذیرند؟

۳.۲. شدت رابطه مورد پذیرش بین دو جنس از نظر آنان چقدر است؟
 به‌دلیل محدودیت در گردآوری داده‌ها و پرسش مستقیم از والدین، نظرات نسل قبل و میزان و نحوه پذیرش پدر و مادرها نسبت به انواع شیوه‌های همسرگزینی و روابط پیش از ازدواج بر مبنای اظهارات خود دانشجویان، مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین نحوه پذیرش دوستان و هم‌سن‌وسالان نسبت به انواع شیوه‌های همسرگزینی و روابط پیش از ازدواج نیز به همین طریق مورد پرسش قرار گرفته و میزان همسویی نگرش‌های دانشجویان و خانواده و یا دوستان توسط آزمون‌های همبستگی واریانس شده است.

مرور ادبیات پژوهش

پژوهش‌های پیشین

ایران، جامعه‌ای در حال تحول است و طی سال‌های اخیر دست‌خوش دگرگونی‌ها و تغییرات شایان توجهی در حوزه‌های مختلف در سطوح خرد و کلان شده است. از مهم‌ترین حوزه‌های دگرگونی در سطح خرد، تغییرات عمده در ارزش‌ها و نگرش‌های جوانان ایرانی در زمینه تشکیل خانواده، ایده‌آل‌های همسرگزینی و روابط پیش از ازدواج است که مورد توجه پژوهش‌ها نیز بوده است از جمله می‌توان به تحقیقاتی که در زمینه ارزش‌ها و نگرش‌های مرتبط با ازدواج و عوامل مؤثر بر آن انجام شده، اشاره کرد که گزیده‌ای از آنها به شرح زیر مطرح شده است:

یافته‌های تحقیقات پیشین که در سه محور توصیف نگرش‌ها و ارزش‌های مرتبط با ازدواج، بررسی تغییرات نسلی نگرش‌ها و ارزش‌های مرتبط با ازدواج و بررسی عوامل مؤثر بر تغییر نگرش‌ها و ارزش‌های مرتبط با ازدواج انجام شده است، نشان‌دهنده تغییرات عمده در مواردی چون سن ازدواج، معیارهای ازدواج و انتخاب همسر، ارزش‌های ازدواج، نوع ازدواج، روابط دو جنس پیش از ازدواج و... است. برخی از یافته‌های مذکور مؤید آن است که:

بین نگرش در مورد سن ازدواج در بین دو نسل تفاوت معناداری وجود دارد به طوری که مادران نگرش منفی در مورد مجرد دارند که این امر بیانگر تعهد آنان نسبت به ازدواج است.

(مقدس جعفری و دیگران، ۱۳۸۵؛ کنعانی، ۱۳۸۵؛ کاظمی‌پور، ۱۳۸۳؛ مهاجرانی، ۱۳۸۹؛ هزارجریبی و آستین فشان، ۱۳۸۷؛ ضرابی و مصطفوی، ۱۳۹۰؛ امانی، ۱۳۸۰؛ توده‌فلاح و کاظمی، ۱۳۸۹؛ حبیب‌پورگتابی و غفاری، ۱۳۹۰؛ قاسمی‌اردهایی، ۱۳۸۶؛ کوششی، ۱۳۸۵؛ مجدالدین، ۱۳۸۶؛ الفتی و پیشه‌ور، ۱۳۸۴ و کاظمی و جعفری هرنندی، ۱۳۸۸) در زمینه معیارهای ازدواج و انتخاب همسر بین دختران و پسران در ارتباط با بعضی از نگرش‌ها و ارزش‌های اجتماعی ازدواج نظیر زیبایی، پول‌دار بودن، اصالت خانوادگی، مسئولیت و درست و نادرست و... تفاوت وجود دارد. پسران بیشتر از دختران به معیارهای ظاهری در انتخاب همسر توجه دارند و دختران در مقایسه با پسران بیشتر بر معیار مذهبی در انتخاب همسر تأکید می‌کنند. هر چند معیارهایی چون وفاداری، مسئولیت‌پذیری، رضایت والدین، شناخت قبل از ازدواج و... نیز از نظر دو گروه مهم قلمداد می‌شود. (الفتی و پیشه‌ور، ۱۳۸۴؛ حسینی و دیگران، ۱۳۸۵؛ حیدری و دیگران، ۱۳۸۷؛ نیک‌پرور و دیگران، ۱۳۹۰؛ کاظمی، ۱۳۸۹ و محسنی، ۱۳۷۹)

تحقیقات نشان می‌دهد که روند افزایش روابط پیش از ازدواج، با تغییر آرام ارزش‌ها، ابتدا تغییر در ساختار خانواده و کارکردهای آن را در پی دارد و سپس حتی می‌تواند به تغییرات اجتماعی گسترده‌تر منجر شود. شواهد حاکی از آن است که تغییر در ارزش‌ها و نگرش‌ها در ایران، به‌سوی مثبت قلمداد کردن رابطه‌ها و معاشرت‌های دختر و پسر، پیش از ازدواج است؛ به‌طوری‌که ازدواج‌های برخاسته از این‌گونه معاشرت‌ها افزایش یافته است. همچنین پژوهش‌ها نشان داده‌اند که صمیمت و دوستی میان زنان و مردان، از حیث نوع، سبک، هدف و میزان شیوع متفاوت هستند؛ پسران تمایل بیشتری به این روابط نشان داده و میانگین موافقت آنها با دوستی دختر و پسر بیشتر از دختران است، این در حالی است که گرایش بیش از نیمی از دختران دانشجوی به دوستی‌های قبل از ازدواج میانه بوده است و نگرش والدین، منفی‌تر از خودشان است. در مجموع، زنان در مقایسه با مردان، نگرش منفی‌تری به این‌گونه معاشرت‌ها دارند. (موحد و عباسی‌شوازی، ۱۳۸۵؛ قاسمی‌اردهایی، ۱۳۸۶ و ریگیو، ۲۰۰۸)

بررسی و مقایسه الگوهای رفتاری و نگرشی دو نسل فرزندان و والدین در مورد ازدواج نشان می‌دهد که الگوهای متمایزی در میان گروه‌های قومی ایران وجود دارد و همچنین تفاوت‌های بین‌نسلی در مورد ویژگی‌های فردی، به کاهش مطلوبیت و رواج

ازدواج خویشاوندی در میان نسل دوم منجر نشده است و میزان ازدواج خویشاوندی فرزندان که والدین آنها ازدواج خویشاوندی داشتند افزایش داشته است و همچنین بین الگوی رفتاری و نگرشی فرزندان با الگوی ازدواج والدین هم رابطه وجود دارد و احتمال وقوع ازدواج در میان فرزندان والدین خویشاوند بیش از فرزندان والدینی است که ازدواج خویشاوندی نداشتند. (عباسی شوازی و ترابی، ۱۳۸۵؛ عسگری ندوشن و دیگران، ۱۳۸۸ و سعادت، ۱۳۸۲)

همچنین نتایج حاصل نشانگر این است که تمایل به ازدواج فامیلی با میزان تحصیلات زوجین و شغل ایشان نسبت عکس دارد. (پورجعفری و انواری، ۱۳۷۹)

تفاوت‌های بین‌نسلی معناداری در ایده‌ها و نگرش‌های دختران با مادران در مورد تولد اولین فرزند و مطلوبیت فرزندآوری دیده می‌شود و دختران از نگرش‌های مدرن‌تری نسبت به مادران برخوردارند. (حسین‌زاده و دیگران، ۱۳۸۹؛ طاهریان‌فرد، ۱۳۸۳؛ احمدنیا، ۱۳۸۲ و صادقی و دیگران، ۱۳۸۶)

همچنین تحقیقات، بیانگر نتایج زیر است:

دختران متعلق به پایگاه اجتماعی - اقتصادی بالاتر پابندی کمتری به ارزش‌های زنانه دارند. (قاراخانی، ۱۳۸۶) بین دوگروه مردان و زنان در زمینه نگرش به نقش‌های جنسیتی تفاوت دیده می‌شود، به طوری که مردان در مقایسه با زنان نقش‌های سنتی را بیشتر می‌پذیرند. (شاو و لوم، ۲۰۰۸؛ قاراخانی، ۱۳۸۶ و ضرابی و مصطفوی، ۱۳۹۰)

بین افزایش موفقیت تحصیلی و بهبود نگرش جوانان نسبت به خانواده همبستگی مثبتی وجود دارد. (پورشهسواری و علوی، ۱۳۸۶) علاوه بر این تحقیقات عواملی چون افزایش اختیار در برابر اجبار، ورود عناصر نوسازی (آموزش مدرن، رسانه‌های جمعی، رفت و آمد به شهر)، رفاه، الگوبرداری از فرهنگ‌های غیرمحلی، افزایش تحصیلات، افزایش آگاهی، پابندی مذهبی و تغییر در شکل خانواده را از جمله عوامل تأثیرگذار بر تغییر نگرش‌ها و ارزش‌های مرتبط با ازدواج دانسته‌اند. (نیک‌پرور، ۱۳۹۰ و کنعانی، ۱۳۸۵) در نهایت پژوهش‌ها اشاره به این واقعیت دارد که عدم توازن در برقراری این پیوند اجتماعی (ازدواج) می‌تواند آسیب‌هایی به سرمایه انسانی و اقتصادی جامعه وارد سازد. (نیک‌پرور و دیگران، ۱۳۹۰)

از سوی دیگر، با نگاهی کوتاه به ادبیات پیشین در این حوزه، مشخص شد که تحقیقات

صورت گرفته در سال‌های اخیر (۱۳۹۰-۱۳۷۶) در ایران صرفاً به‌میزان فراوانی و شیوع این روابط و گاهی علل شکل‌گیری آنها پرداخته‌اند. اما در این میان، تحقیقی که از یک سو ارزش‌ها، نگرش‌ها و کنش‌ها در خصوص ازدواج و روابط پیش از ازدواج و از سوی دیگر همسویی اجزای نگرش‌ها (شناختی، عاطفی و تمایل رفتار) به ازدواج و روابط پیش از ازدواج در نسل جوان را مدنظر داشته باشد، مشاهده نشد؛ در این نوشتار ارزش‌ها، نگرش‌ها و کنش‌های نسل جوان و مقایسه آن با نسل پیش مطرح‌نظر خواهد بود.

مبانی مفهومی و نظری

ارزش‌ها: تعاریف و دیدگاه‌ها

ارزش در علوم اجتماعی در کلی‌ترین کاربرد، هر چیزی است که موضوع نیاز، نگرش یا آرزویی باشد. (گولد و کولب، ۱۳۷۶: ۴۷) در واقع ارزش‌ها، تصاویر ذهنی هدایت‌گر کنش اجتماعی است. بعضی از این تصاویر ذهنی، از نظر اجتماعی، مطلوب یا به‌اصلاح «خوب» و بعضی دیگر به‌عنوان «بد» مشخص می‌شود. بنابراین، ارزش‌ها دربردارنده عنصری از مطلوبیت و یک جزء اخلاقی است که اشکال متفاوت رفتار بشری و اهدافی را متمایز می‌سازد که انسان‌ها برای آن -اهداف و رفتارهای بهتر یا بدتر و پذیرفتنی و نپذیرفتنی - تلاش می‌کنند. (محسنی، ۱۳۷۹: ۲۷)

اهمیت و جایگاه ویژه ارزش‌ها در مطالعات کنونی علوم اجتماعی مرهون مجموعه‌ای از نظریه‌های نوینی از ارزش‌هاست که پژوهشگران این علوم پرورنده‌اند.

روکیچ^۲ (۱۹۶۸) یکی از پیشروان بررسی ارزش‌ها، معتقد است که در تعریف ارزش‌ها می‌توان به سه عامل ذاتی اشاره کرد: نخستین عامل، یک اعتقاد بادوام است که روش ویژه‌ای - فردی یا اجتماعی - به روش‌های جایگزین رفتار ارجحیت دارد. دومین عامل، ارزش‌ها را به‌عنوان معیاری برای نگرش‌ها و کنش ملاحظه می‌کند. سومین عامل، ارزش‌ها را به‌عنوان استاندارد ملاحظه می‌کند. (فیرستون^۳، ۲۰۰۳: ۲)

در حقیقت به این دلیل که افراد، ارزش‌های اجتماعی را به درجات متفاوتی درونی می‌کنند و ارزش‌ها محصولی از قومیت، مذهب و دیگر خرده‌گروه‌های متفاوت در یک جامعه هستند، تغییرات فردی در نظام‌های ارزشی وجود دارد. روکیچ (۱۹۷۳) مدعی

1. Value
2. Rokeach
3. Fireston

است که تغییر در تجربه فردی، باعث تفاوت‌های فردی در نظام‌های ارزشی و تفاوت‌های فردی در ثبات نظام‌های ارزشی می‌شود.

اولسون (۱۹۹۱) ارزش‌ها را در کنار باورها، هنجارها و تکنولوژی‌ها، به‌عنوان چهار جزء اصلی فرهنگ در نظر می‌گیرد. او در یک تعریف نسبتاً کلی، ارزش‌ها را مجموعه‌ای از پنداشت‌های اساسی نسبت به آنچه پسندیده است تعریف می‌کند که تجلی عمیق‌ترین احساسات مشترک نسبت به جهان در جامعه‌اند. به نظر او ارزش‌ها به سؤال «چه باید باشد» پاسخ می‌دهند. (چلبی، ۱۳۷۵: ۵۷)

همچنین اسپینگال و شوارتز^۱ و بیلسکی نیز تعاریفی از ارزش ارائه داده‌اند که مشابه با تعاریف پیش است. (فیرستون، ۲۰۰۳: ۲)

اینلگهارت^۲ در سنخ‌شناسی ارزش‌ها از ارزش‌های مادی و فرامادی یاد می‌کند و مدعی است که در زمینه ارزش‌های مادی و فرامادی دو فرضیه اساسی وجود دارد: فرضیه اول: فقط کسانی که از لحاظ اقتصادی و جانی احساس رضایت و امنیت می‌کنند ممکن است به ارزش‌های فرامادی بیشترین اولویت را بدهند. در مقابل؛ کسانی که در اوضاع امنیت اقتصادی و جانی احساس عدم‌رضایت و امنیت می‌کنند ممکن است به ارزش‌های مادی بیشترین اهمیت را بدهند. فرضیه دوم: نسل‌های جوان‌تر به‌طور قابل ملاحظه‌ای دارای ارزش‌های فرامادی گراتر نسبت به نسل‌های پیرتر هستند که این امر ناشی از شرایط اقتصادی و اجتماعی سخت‌تر نسل‌های پیرتر و افزایش امنیت عمومی نسل‌های جوان‌تر در سال‌های قبل از بزرگسالی‌شان است. (گونل، ۲۰۰۷)

مانهایم (۱۹۶۰) نیز در نظریه‌اش درباره تغییرات نسلی اظهار می‌دارد که هرچه سرعت تغییرات اجتماعی بیشتر باشد، بیشتر احتمال دارد که گروه‌های جوانانی که دارای فرهنگ مشترک و مدل‌های تعاملی مشترک - که به‌طور واضح از مدل‌های ترویج شده به‌وسیله نسل پیرتر متفاوت است - هستند، ظاهر شوند. (سیمینسکا^۳، ۲۰۰۲)

به‌طور تلویحی، خصوصیات اصلی مفهوم ارزش‌ها در آثار بسیاری از نظریه‌پردازان و محققان را می‌توان به‌صورت زیر خلاصه نمود:

- ارزش‌ها، باورها هستند. باورهایی که در احساس تنیده شده‌اند، نه ایده‌های سرد

و عینی

1. Spiegel & Schwartz
2. Inglehart
3. Siemieniska

- ارزش‌ها، یک سازه انگیزه‌ای هستند. آنها به اهداف مورد تمایلی اشاره دارند که مردم برای به‌دست‌آوردن آن تلاش می‌کنند.

- ارزش‌ها، موقعیت‌ها و کنش‌های ویژه را برتر می‌کنند. آنها اهداف انتزاعی هستند. ماهیت انتزاعی ارزش‌ها آنها را از مفاهیمی چون نگرش‌ها و هنجارها که معمولاً به موقعیت‌ها، کنش‌ها یا عینیت‌های ویژه اشاره دارد، متمایز می‌کند.

- ارزش‌ها، به‌وسیله اهمیت نسبی یکدیگر منظم می‌شوند. ارزش‌های مردم، یک نظام منظم از اولویت‌های ارزشی را شکل می‌دهد. (شوارتز، ۲۰۰۶: ۱)

نگرش^۲: تعاریف و دیدگاه‌ها

نگرش‌ها، از یک ویژگی دور یا نزدیک برخوردارند که در طبقه‌بندی جریان نگرش‌ها تحت‌عنوان نگرش «موافق» و «مخالف» آشکار می‌شود. (روش بلاو و نیون، ۱۳۷۴: ۱۲۲)

نگرش‌ها، عقاید و باورها ارتباط تنگاتنگی با یکدیگر دارند. می‌توان نگرش‌ها را زیربنای عقلی و منطقی عقاید و باورها دانست. اگر نگرش تمایلی است به‌انجام کارهای مناسب یا نامناسب نسبت به موضوعی خارجی، عقیده نمود بیرونی آن است. اگر بگوییم این موضوع «بد است» عقیده خود را نسبت به آن موضوع بیان کرده‌ایم. عقیده و نگرش دو جنبه مکمل یک فرایند هستند که اولی از پویایی و زمینه‌های عاطفی بیشتری برخوردار است و دومی، بیشتر جنبه عقلانی و ارتباط شفاهی دارد. در واقع این دو امر نمود عینی یا بیرونی یک زمینه ذهنی هستند. این امر نشانگر آن است که نگرش و عقیده آنچنان در هم آمیخته‌اند که سنجش افکار عمومی اغلب از طریق «سنجش نگرش» انجام می‌گیرد. (گولد و کولب، ۱۳۷۵: ۸۶۴)

روان‌شناسان اجتماعی، تعاریف گوناگونی از نگرش ارائه نموده‌اند. نگرش مجموعه‌ای از شناخت‌ها، باورها، عقاید و واقعیت‌ها است که حاوی ارزشیابی‌های مثبت و منفی (احساسات) است و همگی به یک موضوع مرکزی مربوط است و این احساسات و دانسته‌ها باعث ایجاد رفتارهای معینی می‌شود. (کریمی، ۱۳۷۳: ۳۰۰)

بنابراین روان‌شناسان اجتماعی، نگرش‌ها را به‌عنوان نظام سه جزئی زیر مطالعه می‌کنند:

1. Schwartz
2. Attitude

- عنصر شناختی: شامل اعتقادات و باورهای مشخصی درباره یک شیء یا اندیشه.
 - عنصر احساسی یا عاطفی: نوع پیوند بین نگرش با احساس عاطفی.
 - عنصر رفتاری: تمایل به عمل و آمادگی برای پاسخگویی به شیوه‌های خاص رفتار.
 جداکردن این سه جزء نگرش از یکدیگر به علت وجود مرز بسیار باریک بین آنها غالباً صورت نمی‌گیرد و نگرش به صورت عصاره‌ای از ترکیب این سه جزء در میان افراد سنجیده می‌شود.

کنش^۱: تعاریف و دیدگاه‌ها

کنش اجتماعی در اصطلاح در برگیرنده گزینش‌های ارادی افراد و گروه‌ها برای محقق ساختن اهداف موردنظرشان است. در این معنا کنش اجتماعی باید برای آنهایی که درگیر آن هستند معنادار باشد. (استونز، ۱۳۸۳: ۱۵۴)

نظریه کنش ریشه در کار ماکس وبر در زمینه کنش اجتماعی دارد. از دیدگاه ماکس وبر عمل (انسانی) در صورتی اجتماعی است که فرد یا افرادی که رفتار می‌کنند برای آن معنای ذهنی قائل شوند و رفتار دیگران را مدنظر قرار دهند و در جریان خود از آن متأثر شوند. (روشه، ۱۳۸۸: ۲۷) وبر کنش‌ها را به چهار نوع متمایز تقسیم می‌کند: کنش عقلانی معطوف به هدف، کنش عقلانی معطوف به ارزش، کنش انفعالی یا عاطفی، کنش سنتی. در سنخ‌شناسی وبر، این کنش ارزشی (کنش عقلانی معطوف به ارزش) است که مسئولیت عمده تولید اندیشه‌ها و علائم را در چارچوب ارزشی کلی برعهده دارد. کنش ارزشی، کنشی است که در آن تنها وسایل رسیدن به هدف مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌گیرد و نه هدف. (چلبی، ۱۳۷۵: ۶۴)

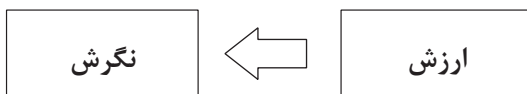
در واقع الگوهای کنش، هم‌شکلی در عمل و تفکر و احساس در میان تعداد کثیری اشخاص است که در جامعه پذیرفته و رعایت می‌شود. الگوی کنش با تکرار مداوم یک ژست توسط اشخاص بسیاری ساخته می‌شود و شیوه‌ها و شرایط انجام کنش یا عملیات آن را مشخص می‌سازند. از آنجا که افراد جامعه تا حدی مثل هم می‌اندیشند، مثل هم عمل می‌کنند و احساس شبیه به هم دارند، امکان مطالعه علمی جامعه فراهم می‌گردد. در واقع، جامعه بافتی از کنش‌های متقابل و الگودار است.

رابطه ارزش، نگرش و کنش

محققان استدلال کرده‌اند که ارزش‌ها در تعیین اهمیت نگرش‌ها برای افراد، نقش اساسی ایفا می‌کند. تحقیقات بونینگر و همکاران (۱۹۹۵ به نقل از باستانی، ۱۳۸۸) قرائن مهمی در این زمینه فراهم کرده است.

در بیان وجه تمایز و تفاوت دو مفهوم ارزش و نگرش گفته می‌شود که ارزش‌ها، هدف‌هایی گسترده‌تر و انتزاعی‌تر است و غالباً فاقد شیء یا موضوع مشخص یا نقطه ارجاع خواهد بود و به‌عنوان معیاری برای قضاوت یا استانداردهای انتزاعی عمل می‌کند که شخص از آن برای تصمیم‌گیری بهره می‌برد و از آن راه، نگرش‌ها و باورهای خاصی را در خود ایجاد می‌کند. (کریمی، ۱۳۷۹)

۱۸۹

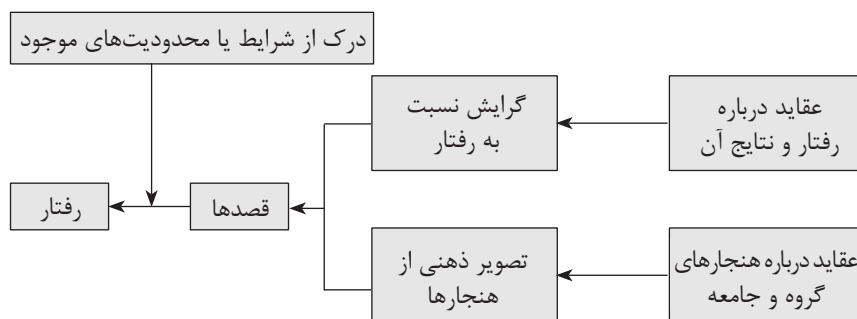
بررسی ثبات و تغییر همواره مورد توجه دانشمندان اجتماعی بوده است. مک‌کنی و همکاران (۱۹۸۰) معتقدند که درجه ثبات در نگرش‌ها، ترجیحات، ارزش‌ها و ویژگی‌های شخصیتی متفاوت است. به‌عقیده آنها ارزش‌ها، به‌عنوان یکی از جنبه‌های مرکزی شخصیت، از نگرش‌ها و ترجیحات ثابت‌تر هستند. (جانسون^۱، ۱۹۹۹: ۸)

همچنین براساس نظریه ناسازگاری شناختی هنگامی که یک فرد همزمان شناخت‌های ناسازگاری دارد با وضعیت تضاد درونی روبرو می‌شود. این تضاد درونی افراد را به‌تغییر شناخت‌ها، نگرش‌ها یا ارزش‌ها برای کاهش سطح تنش درونی تحریک می‌کند. این مسئله باعث می‌شود انسان به‌طور خود آگاه ارزش جنبه‌های مطلوب را افزایش داده و ارزش جنبه‌های نامطلوب را کاهش دهد. (فیرستون، ۲۰۰۳: ۱۰)

مک‌کوی (۲۰۰۰) ادعا کرده است که جهانی‌شدن باعث مبادله ایده‌ها و ارزش‌ها در سرتاسر مرزهای بین‌المللی شده است به‌عقیده او جهانی‌شدن باعث تغییر شکل استانداردهای رفتاری، هنجارهای اجتماعی و رفتار انسانی است. (گونل، ۲۰۰۷) آیزن و فیش باین نیز برای بررسی رابطه نگرش با رفتار، الگویی خاص را عرضه کرده‌اند. نظر آنها این است که رفتار در حالتی بیشتر قابل پیش‌بینی خواهد بود که ما به‌قصد شخص به رفتار در شرایط خاصی توجه کنیم و فقط نگرش‌های او را نسبت به آن رفتار مورد توجه

1. Johnson

قرار ندهیم. الگوی آنان نشان می‌دهد که «قصدها» به «نگرش‌ها» و «هنجارها» ی مرتبط با رفتار متکی است. هنجارها در حکم قواعد رفتار یا شیوه خاص عمل است؛ هنجارهایی که به‌عنوان هنجارهای «مناسب» از سوی اعضای یک گروه یا جامعه مورد پذیرش قرار گرفته است. بنابراین، هنجارها به‌وجود آورنده گونه‌هایی از فشارهای اجتماعی هستند که می‌توانند سبب یا مانع بروز رفتار خاصی باشند.

۱۹۰

نمودار ۱: مدل آیزن و فیش باین در مورد گرایش و رفتار

ارزش‌ها را می‌توان در زمره مهم‌ترین عوامل تعیین‌کننده جهت‌های رفتاری اعضای جامعه و نیز زیربنای نظم اجتماعی دانست. چرا که تا زمانی که ارزش‌های یک جامعه تغییر نکند، در آن جامعه تغییری مشاهده نخواهد شد. تحولات ارزشی به‌گونه‌ای رخ می‌دهند که تا مدت‌ها تغییر و تحولات در لایه‌های زیرین اجتماعی و به‌طور پنهانی صورت می‌گیرند و یک اتفاق یا حادثه اجتماعی یا سیاسی، به‌ناگهان آنچه را که در لایه‌های زیرین در حال وقوع است، به لایه‌های رویی جامعه کشانده و در معرض دید همگان قرار می‌دهد. این دگرگونی‌ها در مقیاس وسیع وقتی پدید می‌آید که نسل جوان‌تر، جایگزین نسل مسن و بزرگسال جامعه شوند. (اوجاقلور، ۱۳۸۹)

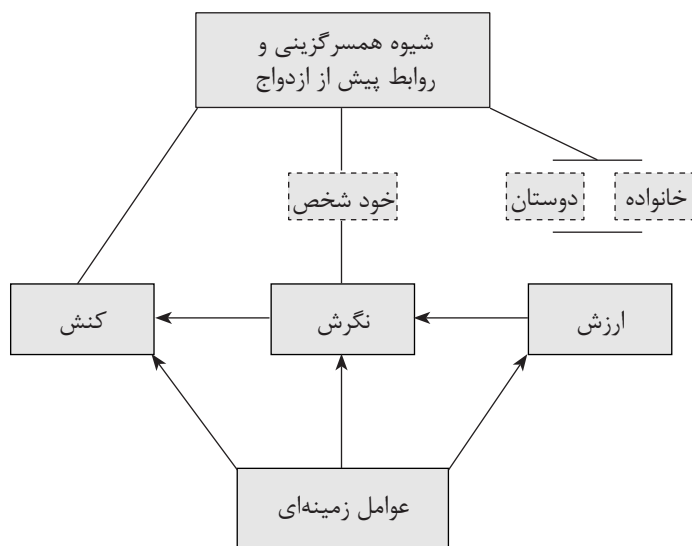
در نهایت به‌نظر می‌رسد که خانواده یکی از کانون‌های تغییرات ارزشی جامعه محسوب می‌شود که در آن دو نسل «قدیم» و «جدید» با ارزش‌های مشترک و یا متفاوت هم‌زیستی دارند.

با عنایت به آنچه پیش‌تر ذکر شد رابطه میان ارزش‌ها، نگرش‌ها و کنش‌ها در مورد ازدواج و همسرگزینی را می‌توان این‌گونه بیان کرد که ارزش‌ها به‌عنوان حقیقت، مفاهیمی

جمعی تعیین می‌کنند که چه چیزی برای مردم یک جامعه مهم و از نظر اخلاقی درست است که این ارزش‌ها ممکن است جنبه مشخص و عینی و یا حالت کلی‌تری داشته باشند. این ارزش‌ها بر نگرش افراد تأثیر دارد و ضابطه‌ای برای ارزیابی اعمال خود و دیگران تلقی می‌شود. در بررسی حاضر نگرش به ازدواج، روابط پیش از ازدواج و شیوه‌های شناخت همسر و در نهایت کنش (رفتار هدفمند) که منظور عملکرد قابل مشاهده و بررسی است، مورد مطالعه قرار گرفته است. ترکیبی از ارزش‌ها و نگرش‌ها با سایر عوامل و به نسبت‌های متفاوت بر این رفتار مؤثر است و از آنجا که کنش دارای ماهیت پیچیده است ممکن است در جهت مخالف با ارزش‌ها و نگرش‌ها نیز صورت گیرد.

خلاصه مطالب فوق را می‌توان در نمودار زیر مشاهده کرد

۱۹۱

نمودار ۲: مدل مفهومی ارزش، نگرش و کنش دانشجویان در همسرگزینی و روابط پیش از ازدواج

گزارش یافته‌ها بر مبنای مبانی نظری و مدل مفهومی ارائه شده در نظر دارد ابتدا دیدگاه دو نسل میانسال و جوان در خصوص این متغیرها را در قالب ارزش‌های دو گروه مرجع خانواده و دوستان که دارای تأثیرگذاری بر نگرش‌های دانشجویان هستند از دیدگاه خود آنان بررسی نماید، سپس نگرش‌های خود دانشجویان را در زمینه متغیرهای حاضر مورد سنجش قرار دهد تا از این طریق هم یافته‌های هر بخش توصیف شود و هم با

ارائه میزان همبستگی نگرش‌های دانشجویان با ارزش‌های این دو گروه، میزان همسویی نگرش‌ها را با ارزش‌های خانواده‌ها و دوستان تبیین نماید.

روش تحقیق

روش تحقیق به کار گرفته شده از دسته روش‌های تحقیق کمی و پیمایشی می‌باشد. البته با توجه به عمق و حساسیت موضوع مطالعه، مطالعات اکتشافی و مصاحبه‌های کیفی عمیق، پیش‌زمینه طرح‌ریزی و اجرای پیمایش قرار گرفته است.

این مصاحبه‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری گلوله برفی و به صورت نیمه‌باز انجام شد. ابتدا اقدام به شناسایی سازمان‌های مرتبط با امر ازدواج و طلاق، مراکز مشاوره ازدواج و طلاق شد و سپس ۱۰ نفر از صاحب‌نظران و کارشناسان این حوزه اعم از روان‌شناسان، مشاوران ازدواج و طلاق و... انتخاب شدند که با سه نفر مشاور روان‌شناسی مرد و سه نفر مشاور روان‌شناسی زن و چهار کارشناس مسائل دینی و خانواده مصاحبه عمیق توسط مصاحبه‌گران حرفه‌ای صورت گرفت. علاوه بر این با ۴۸ نفر از دانشجویان نیز مطابق با فرایند بالا مصاحبه انجام شد. تخصیص نمونه مذکور براساس طرح نمونه‌گیری کمی در طبقات دانشجویان دولتی و غیردولتی شهرستان‌های مورد مطالعه و براساس تشخیص محقق در زمینه انتساب ارزشی (پایبندی‌های دینی و اخلاقی، نوع پوشش، طبقه اجتماعی و...) به صورت هدفمند صورت گرفت. همچنین از بحث گروهی^۱ با حضور ۱۵ نفر از دانشجویان انتخاب‌شده به‌شيوه قبل نیز در تکمیل مصاحبه‌های فردی بهره گرفته شد و در نهایت متغیرهای اصلی شناسایی گردید.

در مقوله ارزش‌ها، نظرات دو گروه خانواده و دوستان از دیدگاه پاسخگویان پرسیده شد که دیدگاه‌های این دو گروه به عنوان گروه مرجع، می‌تواند به‌عنوان ارزش تلقی گردد. در حیطه نگرشی نیز از آنجا که در مطالعات کیفی و اکتشافی محرز شد که بین ابعاد سه گانه نگرشی افراد (شناختی، عاطفی و تمایل رفتاری) غالباً تفاوتی وجود ندارد، این سه بعد در پیمایش ادغام شدند و صرفاً نگرش افراد در زمینه متغیرهای مورد تحقیق به‌طور کلی سؤال شد. همچنین در هر مقوله علاوه بر ارزش‌ها و نگرش‌ها، کنش‌های افراد نیز (در صورتی که افراد کنش مورد نظر را انجام داده بودند) مورد سنجش قرار گرفت.

جدول ۱: تعریف عملیاتی متغیرها

عنوان متغیر	تعریف نظری	تعریف عملیاتی
شیوه همسرگزینی	نحوه انتخاب همسر توسط جوانان در سن ازدواج	معرفی از طرف آشنایان، آشنایی در محیط کار یا دانشگاه، دوستی در دانشگاه، دوستی اینترنتی، دوستی در خیابان، پارک و میهمانی
روابط پیش از ازدواج	عمق و شدت ارتباط بین دو جنس مخالف قبل از انجام پیون زناشویی	ارزش‌ها، نگرش‌ها و کنش پاس‌خگویان نسبت به دوستی (روابط احساسی و عاطفی) بین دو جنس به لحاظ قصد برقراری رابطه، شدت رابطه و مدت رابطه
متغیرهای زمینه‌ای		سن، جنس، مقطع تحصیلی، محل سکونت و...

۱۹۳

جامعه آماری پژوهش دانشجویان دانشگاه‌های استان خراسان رضوی می‌باشند که با استفاده از شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای تعداد ۱۴۰۰ نفر به‌عنوان حجم نمونه در نظر گرفته شده‌اند.^۱ در مرحله اول شهرهای استان بر حسب تشابه فرهنگی، قومیتی، تعداد و وسعت دانشگاه به ۵ خوشه تقسیم شد که در هر خوشه به نسبت درصد حجم تخصیص دانشجویان در هر خوشه یک شهرستان به‌عنوان نماینده انتخاب شد. همچنین میزان پراکنش دانشجویان در نمونه به تناسب میزان پراکنش آنها در جامعه آماری بر حسب متغیرهای مقطع تحصیلی، رشته تحصیلی، نوع دانشگاه و جنسیت ساختار بندی شد. در طبقه اول مشهد به دلیل وجود انواع دانشگاه‌های دولتی و غیردولتی و حجم کثیری از دانشجویان استان، به‌عنوان یک طبقه در نظر گرفته شد که ۵۵/۸ درصد نمونه را شامل می‌شد. بر همین اساس، نماینده طبقه دوم شهر نیشابور با ۱۴ درصد، نماینده طبقه سوم، قوچان با ۸/۱ درصد، نماینده طبقه چهارم گناباد با ۱۱/۴ و نماینده طبقه پنجم نیز سبزوار با ۱۰/۷ درصد از کل جامعه آماری برگزیده شد. این حجم نمونه بر اساس تعداد دانشجویان هر دانشگاه به تفکیک دولتی و غیردولتی میان دانشگاه‌ها تقسیم شد تا امکان تحلیل بر اساس نوع دانشگاه نیز فراهم آید. همچنین امکان تحلیل و مقایسه در طبقات جنسیتی، مقاطع و گروه‌های تحصیلی و... نیز امکان پذیر شود.

جهت گردآوری داده‌ها، با استناد به مباحث نظری موجود و با تکیه بر داده‌های گردآوری شده در مطالعات اکتشافی و مصاحبه‌های کیفی به طراحی شاخصه‌های مورد نظر

۱. مقاله حاضر از طرح پژوهشی استخراج شده است، به دلیل محدودیت‌های تحقیق حجم نمونه به صورت توافق با کارفرما ۱۴۰۰ نفر انتخاب شد.

پرداخته شده است و در قالب ۱۰۳ پرسش، شامل پرسش‌های بسته و برخی پرسش‌های باز، نظرات افراد مورد سؤال قرار گرفت.

در این پژوهش باتوجه به اهمیت حصول اطمینان از اعتبار پرسشنامه، با استفاده از اقداماتی چون پرسش‌های آزمون‌شده قبلی، نظرخواهی از متخصصان و اساتید حوزه نظری و روش‌شناسی، انجام مصاحبه‌های آزمایشی و عمیق با نمونه‌های در دسترس و... از رویه اعتبار محتوایی^۱ استفاده شد. همچنین جهت سنجش پایایی پرسشنامه، روش آزمون - آزمون مجدد مورد استفاده قرار گرفت. تعلیم و استفاده از پرسشگران حرفه‌ای و دقیق از جمله تکنیک‌های دیگری است که در جهت افزایش پایایی مورد نظر قرار گرفته است.

یافته‌ها

باتوجه به نسبت جنسیتی برابر دانشجویان استان خراسان رضوی، نسبت جنسیتی رعایت شده در نمونه‌گیری نیز به‌همین صورت بوده است. همچنین نسبت مقاطع تحصیلی، رشته‌های تحصیلی و دانشگاه‌ها نیز براساس نسبت موجود در جامعه آماری به شرح جدول شماره ۲ در نمونه لحاظ شده است.

جدول ۲: ویژگی‌های زمینه‌ای نمونه پژوهش

تأهل		نوع دانشگاه		رشته تحصیلی		مقطع تحصیلی (درصد)	
۸۵/۴	مجرد	۲۸	سراسری	۳۴	فنی و مهندسی	۱۰	فوق‌دیپلم
۱۴/۶	متأهل	۲۷	آزاد	۳۶	علوم انسانی	۷۸/۵	لیسانس
		۲۲/۵	پیام‌نور	۱۶/۵	علوم پایه	۸	فوق‌لیسانس
		۱۱/۵	علمی کاربردی	۱۱	پزشکی	۳/۵	دکتری
		۱۱	غیرانتفاعی	۲/۵	هنر		
		۱۳۸۱		تعداد کل			

گزارش یافته‌ها بر مبنای مبانی نظری و طرح مفهومی و سؤالات اصلی و فرعی تحقیق ارائه شده در نظر دارد ابتدا دیدگاه دو نسل میانسال و جوان در خصوص این متغیرها در قالب ارزش‌های دو گروه مرجع خانواده و دوستان را که دارای تأثیرگذاری بر نگرش‌های

دانشجویان هستند، از دیدگاه خود آنان بررسی نماید، سپس نگرش‌های خود دانشجویان را در زمینه متغیرهای حاضر مورد سنجش قرار دهد تا با ارائه میزان همبستگی نگرش‌های دانشجویان با ارزش‌های این دو گروه، میزان تأثیرپذیری نگرش‌ها را از ارزش‌های خانواده‌ها و دوستان تبیین نماید.

الف. تفاوت‌های درون و بین‌نسلی در زمینه شیوه همسرگزینی

جدول ۳: نگرش دانشجویان و ارزش‌های خانواده و دوستان آنها در زمینه مناسب‌ترین شیوه همسرگزینی

پاسخگو (درصد)	دوستان (درصد)	خانواده (درصد)	
۲۳/۲	۱۱/۷	۱۴۹/۰	انتخاب توسط والدین
۱۷/۳	۱۶/۸	۲۹/۷	معرفی از طرف آشنایان
۴۵/۸	۴۵/۱	۱۴/۲	آشنایی اولیه در محیط کار یا دانشگاه
۵/۱	۸/۶	۰/۵	دوستی در دانشگاه
۰/۱	۰/۷	۰/۲	دوستی اینترنتی
۰/۹	۰/۷	۰/۱	دوستی در خیابان پارک مهمانی
۰/۱	۰/۲	۰/۱	مراکز همسرپایی
۶/۶	۱۶/۰	۵/۹	نظری ندارم
۱۳۸۶			تعداد کل (بدون احتساب داده از دست‌رفته)
	***۰/۳۳۱	***۰/۲۸۱	ضریب همبستگی نگرش با ارزش‌های دو گروه مرجع
سطح معناداری: ۰/۰۰	کی دو: ۱۰۲۴/۱۴		تأیید وجود تفاوت بین‌نسلی (آزمون تفاوت بین ارزش‌های خانواده و نگرش پاسخگویان)

جدول ۳ نشان می‌دهد چهار روش انتخاب توسط والدین، معرفی از طرف آشنایان، آشنایی اولیه در محیط کار یا دانشگاه و دوستی در دانشگاه روش‌هایی هستند که بیشتر مورد اقبال پاسخگویان اعم از والدین، دوستان و خود دانشجویان بوده‌اند. از نظر نسبی

۱. اعداد درون جدول درصد فراوانی موجود پاسخ‌های پاسخگویان را نمایش می‌دهد.

از پاسخگویان، والدین آنها ترجیح می‌دهند که همسر آینده فرزندشان را آنها انتخاب کنند در صورتی که تنها ۲۳ درصد از دانشجویان پاسخگو موافق انتخاب همسر توسط والدین شان هستند و ۱۲ درصد از دوستان شان نیز چنین شیوه‌ای را می‌پسندند. یک سوم دیگر از خانواده‌ها معرفی شدن فردی از سوی آشنایان را بهترین شیوه انتخاب همسر برای فرزندان شان می‌دانند و این در حالی است که این روش از نظر ۱۷ درصد از دانشجویان و دوستانشان روش مناسبی است. در مقابل حدود نیمی از پاسخگویان و گروه دوستان شان ترجیح می‌دهند که همسر آینده خود را از طریق آشنا شدن اولیه در محیط دانشگاه یا محل کار برگزینند و این در حالی است که تنها ۱۴ درصد از خانواده‌ها این امر را می‌پسندند. برخی از پاسخگویان نیز به انتخاب همسر از طریق دوستی در دانشگاه اشاره کرده‌اند که تنها کمتر از یک درصد از خانواده‌های آنان این شیوه را می‌پذیرند. پاسخ‌ها نشان می‌دهد در مورد شیوه انتخاب همسر نگرش پاسخگویان بیشتر به ارزش‌های گروه دوستان و همسالان خود نزدیک است تا ارزش‌های خانواده، چنانکه شدت ضریب همبستگی میان نگرش‌ها و ارزش‌های این دو گروه نیز مؤید همین مطلب است. آزمون تفاوت نیز وجود تفاوت بین نسلی را در نگرش به شیوه همسرگزینی مناسب نشان می‌دهد.

تفاوت نگرش گروه‌های مختلف دانشجویان به شیوه همسرگزینی بر حسب جنسیت، مقطع و رشته تحصیلی

آزمون سنجش تفاوت، وجود تفاوت معنادار در زمینه نگرش به شیوه همسرگزینی میان دو جنس را تأیید می‌کند به گونه‌ای که پسرها بیشتر از دختران به شیوه‌های مدرن انتخاب همسر گرایش دارند گرچه بیشتر پاسخگویان هر دو گروه جنسی آشنایی اولیه در محیط کار یا دانشگاه را شیوه مناسب انتخاب همسر می‌دانند (آماره یومان ویتنی = $220112/5$ و $Sig= 0/000$).

بررسی تفاوت نگرش نسبت به شیوه ازدواج در میان دانشجویان رشته‌های مختلف تحصیلی توسط آزمون کراسکال والیس نشان می‌دهد که تفاوت بین نگرش رشته‌های مختلف معنادار می‌باشد (کای اسکوئر $15/36$ ؛ درجه آزادی 4 ؛ سطح معناداری $0/000$). مقایسه میانگین‌ها نشان داد که میان دانشجویان پزشکی و هنر با سایر رشته‌های تحصیلی تفاوت بیشتری وجود دارد به این صورت که دانشجویان رشته‌های پزشکی و هنر شیوه‌های مدرن‌تر ازدواج را نسبت به دانشجویان سایر رشته‌ها می‌پسندند. همچنین میان دانشجویان

علوم پایه و انسانی نیز تفاوت بیشتری نسبت به دانشجویان مهندسی مشاهده می‌گردد. همچنین نتایج آزمون بررسی تفاوت نگرش دانشجویان مقاطع تحصیلی مختلف به شیوه‌های همسرگزینی نشان داد که بین دانشجویان مقاطع مختلف تحصیلی مختلف تفاوت معنادار وجود دارد (کای اسکوتر ۲۰/۲۲؛ درجه آزادی ۳؛ سطح معناداری ۰/۰۰۰) بدین ترتیب که مقاطع تحصیلی پایین‌تر تمایل بیشتری به انتخاب همسر از طریق روش‌های سنتی‌تر ازدواج دارند و در مقابل با بالا رفتن مقطع تحصیلی تمایل دانشجویان به انتخاب همسر توسط خود آنها با دخالت کمتر خانواده‌هایشان مورد پسند است.

ب. تفاوت‌های درون و بین نسلی در زمینه رابطه با جنس مخالف

در پژوهش حاضر نگرش‌ها و ارزش‌ها نسبت به دوستی دو جنس مخالف در دو حالت با قصد و بدون قصد ازدواج بررسی شده و با یکدیگر مورد مقایسه قرار گرفته است. جدول زیر نگرش‌ها و ارزش‌های دانشجویان مورد مطالعه را در این زمینه نشان می‌دهد.

جدول ۴: نگرش دانشجویان و ارزش‌های خانواده و دوستان آنها در زمینه دوستی دختر و پسر با قصد و بدون قصد ازدواج

دوستی به قصد ازدواج	خانواده (درصد)	دوستان (درصد)	پاسخگو (درصد)	دوستی بدون قصد ازدواج	خانواده (درصد)	دوستان (درصد)	پاسخگو (درصد)
دوستی دختر و پسر به قصد ازدواج	۵۷/۳	۱۷/۵	۳۰/۹	دوستی دختر و پسر بدون قصد ازدواج	۳۱/۰	۷۹/۵	۵۲/۸
	۳۵/۸	۴۷/۸	۵۲/۱		۳۵/۳	۳۱/۵	۳۱/۹
	۳/۷	۲۸/۶	۱۴/۶		۲۵/۱	۳/۶	۱۲/۰
تعداد کل (بدون احتساب داده از دست‌رفته)	۱۳۵۹			تعداد کل	۱۳۴۶		
ضریب همبستگی نگرش با ارزش‌های دو گروه مرجع	**۰/۳۶۲	**۰/۴۳۶		ضریب همبستگی نگرش با ارزش‌های دو گروه مرجع	**۰/۴۴۳	**۰/۳۴۸	
تأیید وجود تفاوت بین نسلی (آزمون تفاوت بین ارزش‌های خانواده و نگرش پاسخگویان)	کی دو: ۵۵۶/۱۴ معناداری: ۰/۰			تأیید وجود تفاوت بین نسلی (آزمون تفاوت بین ارزش‌های خانواده و نگرش پاسخگویان)	کی دو: ۶۵۴/۲۶ معناداری: ۰/۰		
تأیید وجود تفاوت معنادار بین نگرش به دوستی با قصد ازدواج و بدون قصد ازدواج (آزمون ویلکاکسون بین دو گروه) آماره $Z=11/65$ ، سطح معناداری: ۰/۰							

فراوانی پاسخ‌ها به این سؤال که آیا دوستی دختر و پسر به قصد ازدواج پذیرفته شده است یا خیر از دید خانواده، دوستان و خود پاسخگویان در جدول ۴ نمایش داده شده است. همان‌گونه که نتایج جدول نشان می‌دهد از نظر دانشجویان حدود ۶۰ درصد از خانواده‌های آنان این‌گونه روابط را نمی‌پذیرند، این درحالی‌ست که نیمی از پاسخگویان و دوستان‌شان، این‌گونه روابط را تحت شرایط خاصی قبول دارند. برای حدود یک‌سوم از دوستان‌شان رابطه دختر و پسر به قصد ازدواج به راحتی پذیرفته شده است و از نظر ۱۴ درصد از خود پاسخگویان نیز این‌گونه است. از نظر دانشجویان تنها ۳۵ درصد از خانواده‌ها رابطه دختر و پسر به قصد ازدواج را تحت شرایط خاصی قبول دارند.

در مقابل فراوانی پاسخ‌ها به این سؤال که آیا دوستی دختر و پسر بدون قصد ازدواج پذیرفته شده است یا خیر؟ از نظر حدود ۸۰ درصد از دانشجویان، خانواده‌های آنان این‌گونه روابط را به هیچ‌وجه نمی‌پذیرند، تنها ۱۴ درصد از آنان عنوان کرده‌اند که خانواده‌شان تحت شرایط خاصی این‌گونه رابطه را قبول می‌کند. این در حالی است که نیمی از پاسخگویان و یک‌سوم از دوستان‌شان از نظر آنها، نیز این روابط را تحت هیچ‌گونه شرایطی قبول نمی‌کنند. اما از نظر ۳۵ درصد از پاسخگویان، دوستان‌شان تحت شرایط خاصی حاضر هستند با جنس مخالف بدون قصد ازدواج رابطه برقرار کنند و ۲۵ درصد نیز به راحتی این روابط را برقرار خواهند کرد. اما نگرش خود پاسخگویان به این مسئله بیشتر همسو با دیدگاه خانواده است، بیش از نیمی از آنها این نوع رابطه بین دختر و پسر را به هیچ‌وجه نپذیرفته، یک‌سوم از آنها حاضرند تحت شرایط خاصی این رابطه را برقرار کنند و تنها ۱۲ درصد کاملاً این نوع رابطه را می‌پذیرند.

همچنین آزمون‌های تفاوت نشان‌دهنده تفاوت معنادار بین نگرش پاسخگویان و ارزش‌های خانواده‌های‌شان می‌باشد که این نتیجه وجود شکاف بین‌نسلی را در زمینه روابط دوستی پیش از ازدواج تأیید می‌کند. همچنین تفاوت بین نگرش دانشجویان به دوستی به قصد ازدواج و دوستی بدون ازدواج نیز معنادار شناخته شده است. از میان تعدادی که این روابط را با شرایط خاص یا به راحتی پذیرفته‌اند شدت رابطه قابل قبول از نظر آنها سؤال شد که پاسخ‌ها به شرح زیر است.

جدول ۵: نگرش دانشجویان و ارزش‌های خانواده و دوستان آنها
در زمینه شدت رابطه دوستی قابل قبول با قصد و بدون قصد ازدواج

پاسخگو	دوستان	خانواده		پاسخگو	دوستان	خانواده	
۷/۲	۱۲/۵	۱۰/۰	شدت رابطه دوستی قابل قبول بدون قصد ازدواج	۹/۶	۱۴/۴	۱۶/۰	تلفنی یا پیامکی
۴۸/۵	۵۳/۲	۴۵/۱		۴۵/۲	۴۸/۸	۶۳/۹	صحبت کردن بدون هیچ‌گونه تماس بدنی
۲۰/۹	۱۸/۱	۲۰/۱		۲۴/۴	۱۶/۱	۹/۹	صمیمی در حد تماس بدنی محدود
۱۲/۱	۱۲/۲	۱۳/۹		۱۳/۶	۱۳/۷	۶/۶	صمیمی در حد تماس بدنی عاطفی
۱۱/۳	۵	۱۰/۹		۷/۲	۷/۰	۲/۹	صمیمی همراه با روابط جنسی
۱۳۴۱			تعداد کل	۱۳۴۸			تعداد کل
۰/۶۱۴			ضریب همبستگی نگرش با ارزش‌های دو گروه مرجع	**۰/۵۵۶**			ضریب همبستگی نگرش با ارزش‌های دو گروه مرجع
کی دو: ۵۴۱/۰۲ معناداری: ۰/۳۲			عدم وجود تفاوت بین نسلی (آزمون تفاوت بین ارزش‌های خانواده و نگرش پاسخگویان)	کی دو: ۴۸۳/۹۶ معناداری: ۰/۰۶۳			عدم وجود تفاوت بین نسلی (آزمون تفاوت بین ارزش‌های خانواده و نگرش پاسخگویان)

۱۹۹

پاسخ‌ها نسبت به شدت رابطه قابل قبول از نظر خانواده و دوستان پاسخگویان و خود آنها نشان می‌دهد که اکثر آنها موافق صحبت کردن دختر و پسر در رابطه دوستی با قصد ازدواج بدون هیچ‌گونه تماس بدنی هستند. ارزش‌های خانواده از نظر اکثر پاسخگویان رابطه بدون هیچ‌نوع تماس بدنی را می‌پذیرند تنها ۱۰ درصد از پاسخگویان عنوان کرده‌اند که خانواده‌شان موافق با تماس‌های بدنی محدود (در حد گرفتن دست) است. از نظر پاسخگویان ۱۴ درصد از دوستان‌شان رابطه تلفنی یا پیامکی برای دوستی‌هایی که به قصد ازدواج شکل می‌گیرد را می‌پذیرند، تقریباً نیمی از آنها صحبت کردن بدون هیچ‌گونه تماس بدنی را قبول دارند، ۱۶ درصد تماس‌های بدنی محدود نظیر گرفتن دست را بدون مانع می‌دانند، ۱۴ درصد تماس‌های بدنی عاطفی را نیز قبول دارند و ۷ درصد داشتن روابط جنسی را قابل پذیرش می‌دانند. نگرش خود پاسخگویان در زمینه شدت روابط دوستی به قصد ازدواج حاکی از

آن است که نسبت به دو گروه مرجع خواهان روابط آزادانه‌تری هستند، تنها ۱۰ درصد رابطه تلفنی یا پیامکی را می‌پسندند، کمتر از نیمی از آنها موافق صحبت بدون هیچ‌گونه تماس بدنی هستند اما یک‌چهارم پاسخگویان داشتن روابط بدنی محدود را بلا مانع ذکر کرده‌اند که نسبت به ارزش‌های گروه همسالان تعداد بیشتری را شامل می‌شود، همچنین ۱۳ درصد تماس‌های عاطفی و ۷ درصد نیز روابط جنسی را قبول دارند. همان‌گونه که شدت رابطه همبستگی میان نگرش و ارزش‌های دو گروه مرجع نشان می‌دهد، نگرش پاسخگویان به ارزش‌های دوستان نزدیک‌تر است تا ارزش‌های خانواده‌های‌شان.

همچنین نتایج همین جدول در مورد شدت رابطه دوستی بدون قصد ازدواج نشان می‌دهد که نیمی از خانواده‌ها، دوستان و پاسخگویان همسو با یکدیگر، صحبت کردن دختر و پسر در رابطه دوستی بدون قصد ازدواج بدون هیچ‌گونه تماس بدنی را می‌پذیرند. البته یک‌پنجم از ارزش‌های خانواده و دوستان و نگرش‌ها تماس بدنی محدود را نیز در این نوع رابطه می‌پذیرد. ۱۳ درصد از هر سه گروه نیز تماس‌های بدنی عاطفی را بدون اشکال دانسته و در نهایت ۱۰ درصد موافق رابطه جنسی دو طرف در رابطه دوستی بدون قصد ازدواج هستند.

مشاهده می‌شود که نسبت افرادی که رابطه جنسی را در این دوستی بلا اشکال می‌دانند بیشتر از افرادی است که رابطه جنسی را در دوستی‌هایی که به قصد ازدواج شکل می‌گیرد، بلا مانع دانسته‌اند. این نشان‌دهنده این واقعیت است که افراد ماهیتاً این نوع رابطه را درست نمی‌دانند و علاقه‌ای ندارند با فردی که شریک جنسی قبل از ازدواج آنهاست زندگی مشترک تشکیل دهند و یا اینکه درست نمی‌دانند با فردی که قصد ازدواج با وی را دارند قبل از ازدواج روابط جنسی برقرار نمایند.

نیز نتایج آزمون تفاوت بین نسلی نشان‌دهنده عدم وجود تفاوت بین دو نسل پدر و مادرها و فرزندان در زمینه شدت رابطه دوستی قابل قبول چه به قصد ازدواج و چه بدون قصد ازدواج است.

تفاوت نگرش گروه‌های مختلف دانشجویان به دوستی به قصد ازدواج بر حسب جنسیت، مقطع و رشته تحصیلی

بین پذیرش رابطه دوستی به قصد ازدواج بین دختر و پسر و جنسیت پاسخگویان تفاوت معناداری دیده نمی‌شود اما بین شدت رابطه قابل قبول برای این دوستی و جنسیت

پاسخگویان تفاوت معناداری مشاهده می‌گردد به گونه‌ای که پسران بیش از دختران روابط آزادانه را می‌پذیرند (یومان ویتنی ۹۹۸۱۶/۵؛ سطح معناداری ۰/۰۰۰).
 نتایج مقایسه میزان پذیرش روابط دوستی به قصد ازدواج در بین مقاطع تحصیلی مختلف نشان داد که هرچه به سمت مقاطع بالاتر تحصیلی بالاتر می‌رویم سطح پذیرش روابط دوستی بیشتر می‌شود اما بین شدت رابطه قابل قبول از نظر دانشجویان و مقطع تحصیلی آنان تفاوت معناداری دیده نشد (کای اسکوتر ۱۰/۰۹۶؛ درجه آزادی ۳؛ سطح معناداری ۰/۰۱۸).
 بررسی پذیرش روابط دوستی دختر و پسر به قصد ازدواج در میان دانشجویان رشته‌های مختلف نشان می‌دهد که دانشجویان پزشکی و مهندسی بیش از سایر رشته‌های تحصیلی این گونه رابطه را می‌پذیرند. رتبه‌های میانگین و مقدار کای اسکوتر آزمون کراسکال والیس در زمینه تفاوت بین گروهی نیز وجود تفاوت معنادار میان نگرش پاسخگویان به رابطه دوستی به قصد ازدواج را خصوصاً میان دانشجویان پزشکی با تفاوت میانگین زیاد با سایر رشته‌ها را تأیید می‌کند (کای اسکوتر ۱۴/۶۹؛ درجه آزادی ۴؛ سطح معناداری ۰/۰۰۰).

۲۰۱

تفاوت نگرش گروه‌های مختلف دانشجویان به دوستی بدون قصد ازدواج بر حسب جنسیت، مقطع و رشته تحصیلی

تفاوت معناداری در میان دختران و پسران دانشجو در نگرش نسبت به دوستی بدون قصد ازدواج دیده نشد. برای سنجش تفاوت نگرش‌های دانشجویان مقاطع مختلف تحصیلی در مورد پذیرش برقراری رابطه دوستی بدون قصد ازدواج با جنس مخالف، آن را در جدول متقاطع در برابر هم قرار دادیم، نتایج نشان می‌دهد که هرچه به سمت مقاطع تحصیلی بالاتر می‌رویم میزان پذیرش رابطه دوستی بدون قصد ازدواج افزایش پیدا می‌کند. رتبه‌های میانگین نگرش‌ها در مقاطع تحصیلی مختلف نیز کاملاً گویای این مسئله است (کای اسکوتر ۱۵/۸؛ درجه آزادی ۴؛ سطح معناداری ۰/۰۰۰) که تفاوت معناداری بین نگرش‌های مقاطع تحصیلی مختلف در این زمینه وجود دارد. البته بین شدت رابطه قابل قبول از سوی دانشجویان در مقاطع تحصیلی مختلف تفاوت معناداری دیده نشد.

رشته‌های تحصیلی مختلف نیز دیدگاه‌های متفاوتی در مورد پذیرش رابطه دوستی بدون قصد ازدواج دارند. دانشجویان پزشکی و مهندسی رغبت بیشتری نسبت به سایر رشته‌ها برای برقراری چنین رابطه‌هایی دارند در حالی که کمتر از ۱۰ درصد دانشجویان سایر رشته‌ها این رابطه را کاملاً قبول دارند، این تعداد در میان دانشجویان مهندسی به ۱۵ درصد و پزشکی

به ۱۷ درصد رسیده است. دانشجویان رشته‌های هنر نیز بیش از سایرین برقراری چنین رابطه‌هایی را نفی کرده‌اند (کای اسکوتر ۸/۳۱؛ درجه آزادی ۳؛ سطح معناداری ۰/۰۴۰).

ج. کنش دوستی بین دو جنس در میان دانشجویان

جدول ۶: وجود و شدت رابطه دوستی بین دانشجویان دارای دوست جنس مخالف

فراوانی	درصد فراوانی مطلق	درصد فراوانی موجود	فراوانی		
۸/۶	۳/۶	۸/۶	۵۰	تلفنی یا پیامکی	شدت رابطه‌تان چقدر بود؟
۴۶/۰	۱۵/۵	۳۷/۴	۲۱۸	صحبت کردن بدون هیچ‌گونه تماس بدنی	
۷۲/۰	۱۰/۸	۲۶/۱	۱۵۲	صمیمی در حد تماس بدنی محدود	
۸۹/۹	۷/۴	۱۷/۸	۱۰۴	صمیمی در حد تماس بدنی عاطفی	
۱۰۰/۰	۴/۲	۱۰/۱	۵۹	صمیمی همراه با روابط جنسی	
	۴۱/۵	۱۰۰/۰	۵۸۳	جمع	
	۵۸/۵		۸۲۳	بدون دوست جنس مخالف	
			۱۴۰۶	جمع کل	

۲۰۲

از میان پاسخگویان کمتر از نیمی از آنها دوست جنس مخالف داشته یا قبل از ازدواج‌شان داشته‌اند که از این تعداد ۸ درصد تلفنی یا پیامکی ارتباط داشتند، ۳۷ درصد بدون هیچ‌گونه تماس بدنی و در حد صحبت کردن رابطه داشته‌اند، یک‌چهارم تماس بدنی محدود را تجربه کرده‌اند، کمتر از یک‌پنجم آنها تماس‌های بدنی عاطفی داشته‌اند و ۱۰ درصد از آنها روابطشان همراه با تماس‌های جنسی بوده است.

بحث و نتیجه‌گیری

ارزش‌ها به‌عنوان یکی از بنیادی‌ترین لایه‌های نظام فرهنگی در مطالعه فرهنگ و تغییرات فرهنگی حائز اهمیت است. در فرایند جامعه‌پذیری ارزش‌های اجتماعی در نظام نگرشی افراد رسوخ یافته و در کنش‌های آنان عینیت می‌یابد لذا کنش‌های جوانان در خصوص

همسرگزینی و رابطه با جنس مخالف بازنمای ارزش‌ها و نگرش‌های آنان است. یافته‌های نوشتار حاضر بازنمایی از ارزش‌ها و نگرش‌های جوانان در خصوص ارتباط با جنس مخالف و شیوه‌های انتخاب همسر در بین دانشجویان خراسان رضوی و نحوه بروز آن در کنش‌های آنان است. با فرض پذیرش صحت ادعای پاسخگویان در پاسخ به پرسش‌های پرسشنامه، شکاف درون‌نسلی جوانان دانشجو در خصوص ارتباط با جنس مخالف - قبل از ازدواج - مشهود می‌باشد. به طوری که ۵۸/۵ درصد از کل پاسخگویان ابراز داشته‌اند با جنس مخالف ارتباط نداشته و ۴۱/۵ درصد ارتباط با جنس مخالف را ابراز داشته‌اند. این نسبت در بین متأهلین کمی بیشتر بوده است به طوری که ۴۴ درصد گفته‌اند قبل از ازدواج ارتباط داشته و ۵۶ درصد ارتباط نداشته‌اند. در مقابل مجردین که ۴۱ درصد آنها اظهار کرده‌اند که با جنس مخالف رابطه دارند.

نتایج در خصوص نوع رابطه با جنس مخالف، حاکی از شکاف درون‌نسلی و قطبی شدن ارزشی در نسل جوان دانشجو است به طوری که حدود ۵۴ درصد تعاملات معمولی (تعامل تلفنی یا حضوری با رعایت حدود شرعی) و ۴۶ درصد تعامل فراتر (ورای حدود شرعی) را می‌پذیرند. این نسبت‌ها به روشنی مؤید قطبی شدن این ارزش فرهنگی درون نسل جوان دانشگاهی است. مصادیق دیگر شکاف‌های درون‌نسلی در دو جنس، سطح تحصیلات و رشته‌ها و زمینه‌های تحصیلی جوانان مشهود می‌باشد. پسران بیشتر از دختران به شیوه‌های مدرن انتخاب همسر گرایش دارند گرچه بیشتر پاسخگویان هر دو جنس آشنایی اولیه در محیط کار یا دانشگاه را شیوه مناسب انتخاب همسر می‌دانند اما میزان پسرانی که به این روش و همچنین دوستی‌ها گرایش دارند بیش از دختران است. این یافته با نتایج پژوهش‌های خلیج‌آبادی فراهانی و دیگران، ۱۳۸۹؛ موحد، ۱۳۸۵؛ قاسمی، ۱۳۸۳؛ موحد، ۱۳۸۵ و ریگیو، ۲۰۰۸ همسو می‌باشد.

نتایج مؤید آن است که افزایش تحصیلات در پذیرش رابطه دوستی بدون قصد ازدواج اثر فزاینده دارد. همچنین بررسی‌های نشان داد با افزایش سطح تحصیلات تمایل دانشجویان به انتخاب همسر توسط خود آنها با دخالت کمتر خانواده‌هایشان افزایش می‌یابد. دانشجویان پزشکی و مهندسی رغبت بیشتری نسبت به سایر رشته‌ها برای برقراری چنین رابطه‌هایی دارند. با اینکه حدود نیمی از همه رشته‌ها این رابطه را کاملاً رد کرده‌اند اما حدود یک‌سوم نیز گفته‌اند که تحت شرایط خاصی رابطه را قبول می‌کنند. به دلیل محدودیت در دسترسی همزمان به نظرات والدین و جوانان، تفاوت‌های بین‌نسلی

از دیدگاه جوانان مورد پرسش قرار گرفت. نتایج پژوهش حاضر تفاوت‌های بین‌نسلی بین ارزش‌ها و نگرش‌های دانشجویان و خانواده‌های‌شان را در زمینه روابط دوستی پیش از ازدواج تأیید می‌کند. تمایل دانشجویان به‌طور مشهودی انتخاب همسر به‌شیوه مدرن و آشنایی و انتخاب توسط خودشان است در حالی که خانواده‌ها این شیوه‌ها را چندان مقبول نمی‌دانند و موافق ازدواج آنها به‌شیوه‌های سنتی هستند.

این نسبت در مورد نگرش به روابط دوستی بین دو جنس نیز دیده می‌شود. ۵۷ درصد جوانان ابراز داشته‌اند که والدین آنان رابطه دو جنس با قصد ازدواج را تحت هیچ شرایطی نمی‌پذیرند که این نسبت در بین پاسخگویان ۳۰ و در بین دوستان‌شان ۱۷ درصد است. این نسبت مخالفت زمانی که قصد ازدواج نباشد در بین والدین به ۷۹ درصد افزایش می‌یابد اما در این شرایط نیز حدود نیمی (۵۲ درصد) جوانان دانشجوی و ۳۱ درصد از دوستان‌شان روابط بدون قصد ازدواج را رد می‌کنند. به‌نظر می‌رسد که نسبت ابراز شده برای دوستان که نوعی پاسخ غیرمستقیم تلقی می‌شود پاسخ واقعی‌تر از سوی جوانان پاسخگو محسوب می‌شود، با فرض پذیرش این ادعا ۴۳ درصد والدین و ۷۰ درصد جوانان روابط با قصد ازدواج و ۲۱ درصد والدین و ۴۸ درصد جوانان روابط بدون قصد ازدواج را با شرایط یا بدون شرایط می‌پذیرند (مقایسه شود با جدول ۶). براساس نظریه یادگیری اجتماعی ارزش‌های دیگران مهم، به‌عنوان یک عامل تغییر ارزشی قلمداد می‌شود و به‌نظر می‌رسد که نظر دوستان نسبت به والدین اهمیت بیشتری برای جوانان دارد و تغییر نقش‌های اجتماعی همچنین ممکن است باعث تغییر ارزشی شود. هنگامی که افراد نقش‌های جدید می‌گیرند یا هنگامی که اهمیت نسبی نقش‌ها تغییر می‌کند اهمیت ارزش‌های مرتبط با این نقش‌ها نیز تغییر می‌نماید.

با این حال با مطالعه الگوهای کنش مشاهده می‌شود که تعداد قابل توجهی از پاسخگویان متأهل با اینکه دوست جنس مخالف داشته‌اند اما برای ازدواج به‌شیوه‌های سنتی‌تر روی آورده‌اند. این نتیجه نشان می‌دهد ناسازگاری موجود در نظام اعتقادی جوانان دانشجوی خراسان رضوی، اگر به تغییرات نگرشی انجامیده اما هنوز نتوانسته است در سطح کنش تغییرات را به‌همان عمق ایجاد کند. بنابراین ارزش‌های خانواده تأثیر بیشتری بر الگوهای کنشی و ارزش‌های دوستان و همسالان تأثیر بیشتری بر نگرش‌های جوانان دارد.

منابع

۱. آزادارمکی، تقی. (۱۳۸۶). *جامعه‌شناسی خانواده ایرانی*. چاپ اول. تهران: سمت.
۲. اجاقلو، سجاد. (۱۳۸۹). تغییرات ارزشی در ایران: تحلیل تغییر سیستم ارزشی خانواده‌ها. *مجله الکترونیکی انسان‌شناسی و فرهنگ*.
۳. احمدنیا، مهریار. (۱۳۸۳). نگرش و ایده‌آل‌های نوجوانان تهرانی در زمینه همسرگزینی فرزندآوری و تنظیم خانواده. *مجموعه مقالات دومین همایش انجمن جمعیت‌شناسی ایران*. شیراز: دانشگاه شیراز.
۴. استونز، راب. (۱۳۸۳). *متفکران بزرگ جامعه‌شناسی*. مهرداد میردامادی. تهران: نشر مرکز.
۵. الفتی، علی‌احمد و احمد پیشه‌ور. (۱۳۸۶). تفاوت نسلی در گیلان غرب. *مطالعات جوانان*. شماره ۱۰ و ۱۱: ۱۴۴-۱۳۵.
۶. امانی، مهدی. (۱۳۸۰). نگاهی به چهل سال تحول جمعیت‌شناختی ازدواج در ایران (از ۱۳۷۵-۱۳۳۵). *نامه علوم اجتماعی*. شماره ۱۷.
۷. باستانی، سوسن. (۱۳۸۸). *جنسیت، فرهنگ، ارزش‌ها و نگرش‌ها*. تهران: نشر پژوهشگاه فرهنگ هنر و ارتباطات.
۸. پایگاه اطلاعاتی ثبت احوال کشور. (۱۳۹۰).
۹. پورجعفری، حمید و ناهید انواری. (۱۳۷۹). بررسی فراوانی و الگوی ازدواج‌های فامیلی در شهر همدان. *مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی همدان*. سال ۷. شماره ۳.
۱۰. پورشهسواری، فاطمه و سیدمحمدرضا علوی. (۱۳۸۶). نگرش جوانان نسبت به خانواده. *مجله علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه سیستان و بلوچستان*. شماره ۴.
۱۱. توده‌فلاح، معصومه و شهلا کاظمی‌پور. (۱۳۸۹). بررسی تأثیر نوسازی بر سن ازدواج با تأکید بر شاخص‌های جمعیت‌شناختی ازدواج در سطح کشور و ۷ استان منتخب. *فصلنامه پژوهش اجتماعی*. ۳ (۸).
۱۲. چلبی، مسعود. (۱۳۷۵). *جامعه‌شناسی نظم: تشریح و تحلیل نظری نظم اجتماعی*. تهران: انتشارات کیهان.
۱۳. حبیب‌پور گتایی، کرم و غلامرضا غفاری. (۱۳۹۰). علل افزایش سن ازدواج دختران. زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان). ۹ (۱).
۱۴. حسین‌زاده، علی‌حسین؛ صدیقه نوح‌جاه و مهرداد شریفی. (۱۳۸۹). بررسی الگوی باروری رسم ازدواج و استفاده از روش‌های تنظیم خانواده در بین اقوام مختلف شهرستان اهواز در سال ۱۳۸۸. *فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر*. ۴ (۸).
۱۵. حسینی، میمنت؛ مریم محمدی؛ فریده یغمایی؛ حمید علوی‌مجد و محسن یزدجردی. (۱۳۸۵). بررسی معیارهای انتخاب همسر زنان در شرف ازدواج مراجعه‌کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهری تابعه دانشگاه‌های علوم پزشکی شهر تهران. سال شانزدهم. شماره ۵۳.

۱۶. حیدری، جبار؛ هدایت جعفری؛ محمدعلی افضل‌ی؛ رضاعلی محمدپور و قهرمان محمودی. (۱۳۸۷). معیارهای ازدواج از دیدگاه دانشجویان مجرد دانشگاه علم پزشکی مازندران. پژوهش پرستاری. سال سوم. شماره ۱۱-۱۰.
۱۷. روشه، گی. (۱۳۸۸). سازمان اجتماعی (مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی عمومی). هما زنجانی‌زاده. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
۱۸. روش بلاو، آن مارک و ادیل نیون. (۱۳۷۴). روان‌شناسی اجتماعی. سیدمحمد دادگران. چاپ دوم. انتشارات مروارید.
۱۹. سعادت، مصطفی. (۱۳۸۲). نگرش دختران دانش‌آموز دبیرستانی شیراز نسبت به تأثیر نامطلوب ازدواج‌های خویشاوندی بر سلامت فرزندان. ارمغان دانش. ۸ (۲۹).
۲۰. صادقی، رسول؛ علی قدسی و محمد افشارکهن. (۱۳۸۶). واکاوی مسئله ازدواج و اعتبارسنجی یک راه‌حل. پژوهش زنان. ۵ (۱).
۲۱. ضرابی، وحید و سیدفرخ مصطفوی. (۱۳۹۰). بررسی عوامل مؤثر بر سن ازدواج زنان در ایران، یک رویکرد اقتصادی. فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی. شماره ۴.
۲۲. طاهریان‌فرد، طیبه. (۱۳۸۳). بررسی عوامل مؤثر بر تفاوت نگرش دو نسل متصل نسبت به مسئله ازدواج و باروری. پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد. دانشگاه شیراز.
۲۳. عباسی‌شوازی، محمدجلال و فاطمه ترابی. (۱۳۸۵). تفاوت‌های بین‌نسلی ازدواج خویشاوندی در ایران. مجله جامعه‌شناسی ایران. ۷ (۲).
۲۴. عسگری‌ندوشن، عباس؛ محمدجلال عباسی‌شوازی و رسول صادقی. (۱۳۸۸). مادران، دختران و ازدواج (تفاوت نسلی در ایده‌ها و نگرش‌های ازدواج در شهر یزد). ۱۱ (۴۴).
۲۵. قاراخانی، معصومه. (۱۳۸۶). دختران جوان و ارزش‌های زنانگی (پژوهشی در میان دانش‌آموزان متوسطه شهر تهران). مطالعات فرهنگی و ارتباطات. ۳ (۹).
۲۶. قاسمی‌اردهایی، علی. (۱۳۸۶). تأثیر محل زندگی (روستا/شهر) بر زمان ازدواج زنان در ایران. فصلنامه روستا و توسعه. ۱۰ (۲).
۲۷. کاظمی‌پور، شهلا. (۱۳۸۳). تحول سن ازدواج زنان در ایران و عوامل جمعیتی مؤثر بر آن. زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان). ۲ (۳).
۲۸. کاظمی، زهرا. (۱۳۸۹). بررسی تأثیر آرمان‌گرایی توسعه‌ای بر شکاف بین نگرش‌های دختران و مادران آنها نسبت به ازدواج و خانواده. فصلنامه خانواده‌پژوهی. ۶ (۲۳).
۲۹. کاظمی، مهرانگیز و مرضیه جعفری‌هرندی. (۱۳۸۸). بررسی مقایسه‌ای نگرش دانشجویان مجرد و متأهل نسبت به ازدواج از دیدگاه واقعیت‌درمانی گلاسر. فصلنامه پژوهش اجتماعی. ۲ (۴).
۳۰. کریمی، یوسف. (۱۳۷۳). روان‌شناسی اجتماعی. دانشگاه پیام‌نور.
۳۱. کنعانی. (۱۳۸۵). پیوند سنت و نوسازی در افزایش سن ازدواج؛ نمونه ایرانیان ترکمن. نامه

انجمن جمعیت‌شناسی ایران. ۱ (۱).

۳۲. کوششی، مجید. (۱۳۸۵). اریب میانگین سال‌های تجرد در برآورد میانگین سن ازدواج (تجربه‌ای از مطالعه ازدواج زنان ایران). نامه انجمن جامعه‌شناسی ایران. ۱ (۲).

۳۳. گولد، جولیس و ویلیام کولب. (۱۳۷۶). فرهنگ علوم اجتماعی. باقر پرهام و دیگران. تهران: انتشارات مازیار.

۳۴. مجدالدین، اکبر. (۱۳۸۶). بررسی دلایل و آثار افزایش سن ازدواج دختران روستایی در آشتیان. پژوهش‌نامه علوم انسانی. ۵۳.

۳۵. محسنی، منوچهر. (۱۳۷۹). بررسی آگاهی‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای اجتماعی - فرهنگی در ایران. دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی کشور.

۳۶. مقدس جعفری، محمدحسن و علی یعقوبی‌چوبری. (۱۳۸۵). تغییرات، ویژگی‌ها و موانع ازدواج در استان گیلان با تأکید بر شهرستان رشت. نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران. ۱ (۲).

۳۷. مهاجرانی، علی‌اصغر. (۱۳۸۹). تحول وضع زناشویی و تغییر الگوی سنی ازدواج در ایران. فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر. ۴ (۱۱).

۳۸. موحد، مجید و محمدتقی عباسی‌شوازی. (۱۳۸۵). بررسی رابطه جامعه‌پذیری و نگرش دختران به ارزش‌های سنتی و مدرن در زمینه روابط بین شخصی دو جنس پیش از ازدواج. مطالعات زنان. ۴ (۱).

۳۹. نیک‌پرور، فاطمه؛ لیلی پناغی و علی مظاهری. (۱۳۹۰). تغییر ملاک‌های ازدواج در سه نسل: ارائه یک مدل زمینه‌ای مقدماتی. فصلنامه خانواده‌پژوهی. ۷ (۲۶).

۴۰. هزارجریبی، جعفر و پروانه آستین‌فشان. (۱۳۸۷). بررسی عوامل اجتماعی، اقتصادی مؤثر بر میانگین سن ازدواج در سه دهه گذشته ۸۵-۵۵. فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی. سال

اول. شماره اول. دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی.

41. Gunnell, M. (2007). *Global Cultural Values Change and the Relationship With Telecommunications Change: A Longitudinal Analysis*. Capella University.

42. Johnson, M. k. (1999). *Change in Job Values: the Socializing Influence of Experiences in Adulthood*. University of Minnesota.

43. Riggio, H. R. A. (2008). Attitudes Toward Marriage: Embeddedness and Outcomes in Personal Relationships. *Personal Relationships*. 15. 123-140.

44. Schwartz, S. H. (2006). *Basic Human Values: an Overview*. www.fmag.unict.it.

45. Show, N. & E. Lum. (2008). *Trends in Family Attitudes and Values in Hong Kong*. Final Report Submitted. The University of Hong Kong.

46. Siemienska, R. (2002). Intergenerational Differences in Political Values and Attitudes in Stable and New Democracies. *International Journal of Comparative Sociology*. Vol 43 No 3-5. 368-390.

47. Weeks, J. R. (2002). *Population: an Introduction to Concepts and Issues*. Seventh Edition. Wadsworth Publishing Company.

پیوست مقاله

آزمون‌های سنجش معناداری تفاوت بین گروهی نگرش به شیوه همسرگزینی در بین پاسخگویان براساس متغیرهای زمینه‌ای مقطع تحصیلی، رشته تحصیلی و جنسیت

جدول ۱: نگرش به شیوه همسرگزینی در میان دانشجویان مقاطع مختلف تحصیلی

جمع	مقطع تحصیلی				
	فوق دیپلم	لیسانس	فوق لیسانس	دکتری	
۲۳/۲	۲۵/۴	۲۴/۰	۱۷/۳	۸/۳	انتخاب توسط والدین
۱۷/۳	۲۳/۰	۱۷/۰	۱۵/۵	۱۶/۷	معرفی از طرف آشنایان
۴۵/۸	۳۷/۳	۴۶/۷	۴۲/۷	۵۶/۳	آشنایی اولیه در محیط کار یا دانشگاه
۵/۱	۴/۰	۴/۵	۸/۲	۱۶/۷	دوستی در دانشگاه
۰/۱	۰/۰	۰/۲	۰/۰	۰/۰	دوستی اینترنتی
۰/۹	۰/۸	۰/۸	۲/۷	۰/۰	دوستی در خیابان پارک مهمانی
۰/۱	۰/۰	۰/۰	۱/۸	۰/۰	مراکز همسریابی
۶/۶	۸/۷	۶/۱	۱۰/۹	۰/۰	نظری ندارم
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	جمع

شما چه شیوه‌ای برای انتخاب همسر مناسب می‌دانید؟

۲۰۸

جدول ۲: آزمون تفاوت بین گروهی براساس مقطع تحصیلی

رتبه میانگین	N	مقطع تحصیلی	
۶۲۱/۳۷	۱۲۶	فوق دیپلم	شما چه شیوه‌ای برای انتخاب همسر مناسب می‌دانید؟
۶۸۳/۱۸	۱۰۹۱	لیسانس	
۷۲۲/۴۹	۱۱۰	فوق لیسانس	
۸۹۷/۵۱	۴۸	دکتری	
	۱۳۷۵	جمع	

کای اسکور ۲۰/۲۲ درجه آزادی ۳ سطح معناداری ۰

جدول ۳: نگرش به شیوه همسرگزینی در میان دانشجویان رشته‌های مختلف تحصیلی

جمع	هنر	پزشکی	مهندسی	پایه	انسانی	
۲۳/۱	۱۳/۸	۱۶/۳	۲۴/۲	۲۴/۲	۲۴/۱	انتخاب توسط والدین
۱۷/۵	۳۷/۹	۱۳/۳	۱۶/۷	۱۷/۲	۱۸/۳	معرفی از طرف آشنایان
۴۵/۷	۳۷/۹	۵۲/۶	۴۴/۸	۴۲/۳	۴۶/۷	آشنایی اولیه در محیط کار یا دانشگاه
۵/۲	۱۰/۳	۱۱/۱	۵/۲	۵/۷	۳/۰	دوستی در دانشگاه
۰/۱	۰	۰	۰/۴	۰	۰	دوستی اینترنتی
۰/۹	۰	۰/۷	۱/۳	۱/۳	۰/۶	دوستی در خیابان پارک مهمانی
۰/۱	۰	۰	۰/۲	۰/۴	۰	مراکز همسریابی
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	جمع

شما چه شیوه‌ای برای انتخاب همسر مناسب می‌دانید؟

۲۰۹

جدول ۴: آزمون تفاوت بین گروهی براساس رشته تحصیلی

رتبه میانگین	N	رشته تحصیلی	
۶۵۶/۹۲	۵۰۳	انسانی	شما چه شیوه‌ای برای انتخاب همسر مناسب می‌دانید؟
۶۹۶/۳۶	۲۲۷	پایه	
۶۸۲/۰۷	۴۸۰	مهندسی	
۷۹۵/۴۹	۱۳۵	پزشکی	
۷۳۵/۶۹	۲۹	هنر	
	۱۳۷۴	جمع	

کای اسکور ۱۵/۳۶ درجه آزادی ۴ سطح معناداری ۰

جدول ۵: شیوه انتخاب همسر براساس جنسیت

جمع	دختر	پسر	
۲۳/۲	۲۶/۵	۱۹/۹	انتخاب توسط والدین
۱۷/۳	۱۷/۹	۱۶/۸	معرفی از طرف آشنایان
۴۵/۸	۴۳/۱	۴۸/۴	آشنایی اولیه در محیط کار یا دانشگاه
۵/۱	۴/۶	۵/۷	دوستی در دانشگاه
۰/۱	۰	۰/۳	دوستی اینترنتی
۰/۹	۰/۹	۱/۰	دوستی در خیابان پارک مهمانی
۰/۱	۰	۰/۳	مراکز همسریابی
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	جمع

شما چه شیوه‌ای برای انتخاب همسر مناسب می‌دانید؟

جدول ۶: آزمون تفاوت بین گروهی براساس جنسیت

رتبه میانگین	N	جنسیت	
۷۳۷/۸۴	۷۰۴	پسر	شما چه شیوه‌ای برای انتخاب همسر مناسب می‌دانید؟
۶۶۴/۸۵	۶۹۸	دختر	
	۱۴۰۲	جمع	
یومان ویتنی ۲۲۰/۱۱۲/۵ سطح معناداری ۰			

آزمون‌های سنجش معناداری تفاوت بین گروهی نگرش به پذیرش رابطه دوستی با قصد ازدواج بین دو جنس در بین پاسخگویان براساس متغیرهای زمینه‌ای مقطع تحصیلی و رشته تحصیلی

جدول ۷: پذیرش رابطه دوستی دختر و پسر به قصد ازدواج براساس مقطع تحصیلی

جمع	مقطع تحصیلی				
	دکتری	فوق لیسانس	لیسانس	فوق دیپلم	
۳۰/۹	۱۷/۰	۲۹/۶	۳۱/۳	۳۵/۷	تحت هیچ شرایطی این روابط را نمی‌پذیرم
۵۲/۱	۵۵/۳	۵۰/۰	۵۲/۴	۴۸/۴	این روابط را تحت شرایط خاصی می‌پذیرم
۱۴/۶	۲۷/۷	۱۶/۷	۱۴/۲	۱۳/۵	کاملاً قبول دارم
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	جمع

جدول ۸: آزمون تفاوت بین گروهی براساس مقطع تحصیلی

رتبه میانگین	N	مقطع تحصیلی	
۶۵۳/۵۹	۱۲۶	فوق دیپلم	شما دوستی دختر و پسر را به قصد ازدواج می‌پسندید؟
۶۸۴/۲۰	۱۰۹۳	لیسانس	
۶۹۲/۲۹	۱۰۸	فوق لیسانس	
۸۴۴/۲۱	۴۷	دکتری	
	۱۳۷۴	جمع	
کای اسکوتر ۱۰/۰۹۶ درجه آزادی ۳۱۸ سطح معناداری ۰/۰۱۸			

جدول ۹: پذیرش دوستی دختر و پسر به قصد ازدواج براساس رشته تحصیلی

جمع	رشته تحصیلی					
	هنر	پزشکی	مهندسی	پایه	انسانی	
۳۱/۳	۳۴/۵	۲۶/۱	۳۰/۷	۳۱/۶	۳۲/۶	شما دوستی تحت هیچ شرایطی این روابط را نمی‌پذیرم
۵۱/۹	۵۵/۲	۴۵/۵	۵۰/۹	۵۳/۸	۵۳/۴	دختر و پسر را به قصد ازدواج این روابط را تحت شرایط خاصی می‌پذیرم
۱۴/۸	۱۰/۳	۲۷/۶	۱۶/۵	۱۲/۰	۱۱/۳	کاملاً قبول دارم می‌پسندید؟
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	جمع

جدول ۱۰: آزمون تفاوت بین گروهی براساس مقطع تحصیلی

رتبه میانگین	N	رشته تحصیلی	شما دوستی دختر و پسر را به قصد ازدواج می‌پسندید؟
۶۵۸/۰۶	۵۰۶	انسانی	
۶۶۸/۲۳	۲۲۵	پایه	
۷۰۰/۰۱	۴۷۹	مهندسی	
۷۸۵/۹۸	۱۳۴	پزشکی	
۶۶۵/۲۸	۲۹	هنر	
	۱۳۷۳	جمع	

کای اسکور ۱۴/۶۹ درجه آزادی ۴ سطح معناداری ۰

۲۱۱

آزمون‌های سنجش معناداری تفاوت بین گروهی نگرش به پذیرش رابطه دوستی بدون قصد ازدواج بین دو جنس در بین پاسخگویان براساس متغیرهای زمینه‌ای مقطع تحصیلی، رشته تحصیلی و جنسیت

جدول ۱۱: پذیرش دوستی دختر و پسر بدون قصد ازدواج براساس مقطع تحصیلی

جمع	مقطع تحصیلی				
	دکتری	فوق لیسانس	لیسانس	فوق دیپلم	
۵۳/۸	۴۱/۷	۴۹/۱	۵۳/۱	۵۶/۳	این روابط پذیرفته شده نیست
۳۱/۹	۳۷/۵	۳۲/۷	۳۱/۶	۳۱/۰	شما دوستی دختر و پسر را بدون قصد ازدواج می‌پسندید؟ تحت شرایط خاصی پذیرفته می‌شود
۱۲/۰	۲۰/۸	۱۶/۴	۱۱/۶	۱۰/۳	بهراحتمال پذیرفته شده است
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	جمع

جدول ۱۲: پذیرش رابطه پذیرش دوستی دختر و پسر بدون قصد ازدواج براساس رشته تحصیلی

جمع	رشته تحصیلی						
	هنر	پزشکی	مهندسی	پایه	انسانی		
۵۲/۶	۶۲/۱	۴۷/۰	۴۹/۶	۵۶/۰	۵۵/۰	این روابط پذیرفته شده نیست	شما دوستی دختر و پسر را بدون قصد ازدواج می‌پسندید؟
۳۱/۹	۳۱/۰	۳۴/۳	۳۲/۴	۳۲/۴	۳۰/۷	تحت شرایط خاصی پذیرفته می‌شود	
۱۲/۲	۶/۹	۱۷/۹	۱۵/۳	۸/۰	۱۰/۰	بهراحتی پذیرفته شده است	
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	جمع	

جدول ۱۳: آزمون تفاوت بین گروهی براساس رشته تحصیلی

رتبه میانگین	N	رشته تحصیلی	
۶۵۲/۹۳	۵۰۲	انسانی	شما دوستی دختر و پسر را بدون قصد ازدواج می‌پسندید؟
۶۴۹/۰۵	۲۲۵	پایه	
۷۱۶/۱۷	۴۷۸	مهندسی	
۷۵۷/۹۴	۱۳۴	پزشکی	
۶۴۴/۷۶	۲۹	هنر	
	۱۳۶۸	جمع	

کای اسکوتر ۱۵/۸ درجه آزادی ۴ سطح معناداری ۰